

Osnovna šola Stična

Podružnična šola Krka

Izvir reke Krke

**Izbirni predmet Turistična vzgoja in kombinirani
oddelek 4. in 5. razreda PŠ Krka**

Mentorici:

Marinka Boljka

Mateja Jere Grmek, prof.

Krka, januar 2009

Osnovna šola Stična

**Cesta 2. grupe odredov 40
Ivančna Gorica**

Kazalo

1. UVOD	1
2. JEDRO	3
2.1. Začetek poti: OŠ STIČNA, PŠ KRKA	3
2.2. Pot nadaljujemo proti severu in vasici Gradiček	6
2.2.1. Gradovi – razvaline – bogata kulturna dediščina ?	6
2.2.2. Intervju z Darinko Podržaj	7
2.2.3. Poltarica	8
2.2.4. Jama Poltarica	8
2.3. Pot nadaljujemo skozi Gradiček proti Krški jami	9
2.3.1. Krška jama	9
2.3.2. Človeška ribica	10
2.3.3. Netopirji v jami	11
2.3.4. Aktualno - varstvo okolja, narave	11
2.4. Nad izvirom pelje pot proti sosednji vasi Trebnji Gorici	12
2.4.1. Trebnja Gorica	12
2.4.2. Znojile	12
2.5. Gabrovčec	16
2.6. Krka (naselje)	17
3. Običaji in navade	18
3.1. CVETNA NEDELJA	18
3.2. VELIKI ČETRTEK, PETEK IN SOBOTA	18
3.2.1. Veliki četrtek	18
3.2.2. Veliki petek	19
3.2.3. Velika sobota	19
3.3. VELIKA NOČ	20
3.4. PEPELNICA	21
3.5. Domača opravila zapisana v domačem jeziku	21
4. Lehnjakovi pragovi	22
5. Opazovali smo ob reki Krki	23
6. Informacije o turistični ponudbi	24
7. ZAKLJUČEK	26
8. LITERATURA IN VIRI	27

POVZETEK

ŠOLA: OŠ Stična, Cesta II. Grupe odredov 40, 1292 Ivančna Gorica in PŠ Krka, Krka 47, 1301 Krka
tel: 01 7887260 fak: 7887265 e-mail: o-sticna.lj@guest.arnes.si

NASLOV: Izvir reke Krke

AVTORJI:

4. razred: Petra Hribar, Patricija Kremžar, Izza Košak Kožar, Jure Pavčič

5. razred: Žan Puš, Donna Glač

6. razred: Neža Clemente, Klavdija Černe, Jerca Hočevnar, Gašper Kastelic, Veronika Bregar

7 razred: Tereza Žgajnar, Janez Meglen, Sara Hrovat, Urban Hočevnar, Klemen Kastelic, Luka Hajnrihar, Janez Piškur, Gregor Žgajnar

MENTORICI: Marinka Boljka, Mateja Jere Grmek

V letošnji nalogi smo želeli poudariti, da nas v Krški dolini, od izvira reke Krke do Malih in Velikih Les, pravzaprav povezuje voda. Pa ne katerakoli voda. Reka Krka. Najdaljša, 111 km, dolga reka, ki v Sloveniji začne in konča svojo pot. Dolenjska lepota. O njej in o znamenitostih je bilo že toliko napisanega, da mi ne bomo »odkrili Amerike«. Reka Krka s prvimi pritoki je rdeča nit naše naloge.

Na enem mestu smo poskušali zbrati informacije o turistični ponudbi v teh krajih. Ugotovili smo, da bi lahko napisali tri, štiri takšne naloge, pa verjetno ne bi vsega obdelali. Želeli smo prikazati turizem skozi naše oči, skozi oči otrok.

Nalogo bomo preizkusili in izvedli v sodelovanju s TD Krka ob dnevu voda v marcu ali dnevu Zemlje v aprilu. Ta datum bo lepo sovpadal s praznovanjem 200-letnice naše podružnične šole in s postavitvijo obnovljenega vodnjaka v Gabrovčcu. Tako naša naloga ne bo ostala samo na papirju. Pri izbirnem predmetu turistična vzgoja bomo nalogo in njeno zamisel vsako leto dodelali, tako da bomo prišli do »popolne« naloge in turističnega vodenja po tej poti. Še so ostale teme, ki jih lahko raziskujemo: Cerkev sv. Kozma in Damjana – romarska pot, Javornikov mlin, pomembni rojaki, onesnaženost reke... Spremljali bomo tudi analize vode Poltarice pri njenem izviru in tako ugotavljali pitnost. Nalogo je mogoče dobiti v knjižnici OŠ Stična, na PŠ Krka in pri TD Krka.

Ključne besede: turizem, turistična pot, turistična stojnica, turistična ponudba, trženje.

1. UVOD

Na našem planetu je več kot polovica vode, natančneje tri četrtine planeta pokriva voda. V človeškem telesu je dve tretjini vode. Živali, rastline in človek brez vode ne morejo. Tako si živa bitja iščemo in gradimo svoja bivališča v bližini vode. Pa ne le osnovne potrebe za življenje, voda ima tudi neposredno vlogo v naših življenjih.

V Krški dolini, od izvira reke Krke pa tja do Zagradca in Fužine, je naš šolski okoliš. Okoliš podružnične šole Krka, katero obiskujemo učenke in učenci do petega razreda, nato pa svoje šolanje nadaljujemo na matični šoli Stična v Ivančni Gorici. Dan na dan se učimo, spoznavamo in opazujemo našo domačo pokrajino, njene naravne in družbene danosti. Predvsem nas pa učitelji učijo opazovati, raziskovati in ceniti naše lepote. Izvir Poltarice, Krke, kraški jami, lehnjakovi pragovi, cerkev, stare kmečke hiše s svojo arhitekturo in predmeti, kozolci-toplarji, leseni podi, mlini, žage, vodnjaki... Saj nam bo zmanjkalo šolskih dni, da bi vse raziskali!

V jami pred vhodom so našli predmete iz eneolitika in železne dobe. Od Krške jame proti Znojilam se razteza prazgodovinska in rimska nekropola.

V času turških časov je jama služila ljudem kot skrivališče.

»Med gradom in vasjo Krka izvira izpod hriba reka Krka. Njen izvir tvori globok in neizmeren, a z ribami, zlasti s postrvmi bogat kotel. Spočetka jo utesnjujeta bregova kakor potok, dokler se ji ne pridruži voda, ki plane v obilju tik pod gradom na dveh krajih iz žive skale na dan. Nato se polagoma razširja v precej veliko reko, ki žene mline in žage,« je zapisano v Slavi Vojvodine Kranjske Janeza Vajkarda Valvasorja iz 17. stoletja.

Človek je vodo vedno izkoriščal. Da si je lajšal delo v mlinu, na žagi. Danes ne potrebujemo vode, ki bi poganjala mlin in žago, jo pa potrebujemo, da žene turbine, ki ustvarjajo električno energijo. V naši bližini, v Zagradcu je HE, nekoliko manjši pa sta v bližini šole pri Anžetu in v Znojilah pri Puševih, po domače pri Špančkovih.

Stari mlini in žage samevajo, vendar niso brez dela, učimo se iz njih, krasijo našo pokrajino, slikamo jih...

200 let stara podružnična šola v kateri še vedno poteka pouk, cerkev sv. Kozma in Damijana, kmečka gospodarstva in kozolci topolarji, turistično društvo, gasilci, kulturno umetniško društvo, lovska družina, jamarji, kanuisti, čebelarska družina, športna društva, vsem nam je skupna **reka Krka**. Druži nas, nas povezuje, nevidna rdeča nit, ki dan na dan teče skozi naša življenja, njena neposredna vloga, vloga »povezovalca« v tej dolini. Ponosni smo, ko govorimo o Njej, jo hvalimo. Njene kapljice, ki pršijo okoli nas, nam dajejo neko skupno pripadnost, domačnost.

V naši nalogi želimo te lepote in čustva, ki nas navdajajo deliti tudi s popotniki, ki se ustavijo v teh krajih. Domačini smo pravi ljudje, ki poleg osnovnih podatkov lahko podarimo tudi svojo dušo. To pa je tisto, kar prepriča turiste, da se vračajo k nam. Še tako lepe krasote in lepote ne dosežejo pravega učinka, če ga ne začutimo v ljudeh.

Želimo vam predstaviti to pokrajino skozi naše oči, oči šolarja, otroka. **V tej nalogi bomo vaši turistični vodniki.** V kratkem, nezahtevnem sprehodu po naravi opazimo zanimivosti, ki se nam domačinom in mladim ne zdijo več samoumevne. Danes nanje gledamo kot na dragocenost naših prednikov, njihovo delo in ljubezen do teh krajev in čutimo se dolžne, da to znamo ceniti, ohraniti in predstaviti drugim.

Voda je za današnji čas že prava dragocenost, zato pregovor »Voda še za v čevlju ni dobra,« ne drži več.

Povirje reke Krke je podzemni svet proti zahodu in severozahodu od izvira. Tako se vode od ponorov Rašice, vode z Radenskega polja, Luškega dola, ponikalnice iz Žalne, vodovja z Grosupeljske doline stekajo v podzemno strugo Krke, ki privrejo na dan izpod skal. Žal ne moremo trditi, da je kristalno čista, saj s seboj prinese tudi onesnaženost.

Zato lahko rečemo: «Voda je zlato.»

Kaj lahko storimo mi? Kako lahko prispevamo k ohranjanju čistih voda, naše Krke?

Pred nami je pot našega sprehoda in ogleda.

2. JEDRO

2.1. Začetek poti: OŠ STIČNA, PŠ KRKA

Pouk se je na Krki odvijal že v času Marije Terezije, od leta 1770. Poučeval je organist. Šola je bila nasproti hiše št. 11 na Vidmu. Leta 1809 so staro poslopje podrli in sezidali današnje.

V kroniki smo našli:

2. Škofijski ordinariat v Ljubljani, dne 4. dec. 1929 šte. 4685

PREDMET: Krka, prodaja nadarbinskega sveta za šolo

Slika 1: Osnovna šola Stična, Podružnična šola Krka

Župnemu uradu na Krki

Na vlogo z dne 1. 12, 1929 št. 170 se župni urad obvešča:

Za novo šolsko poslopje na Krki bo škofijski ordinariat odprodajo nadarbinskega sveta dovolil, kadar bodo nadarbinska poslopja na Krki popravljena in stroški poravnani, ker bi ljudje ne mogli plačevati oboje hkrati.

Svet naj se plača po taki ceni kot je bil kje v bližini kupljen kak drug stavbni prostor ob cesti, ker po zakonu nadarbini ne sme biti na škodi.

To šolo je v letih 1851 – 1855, obiskoval pisatelj Josip Jurčič.

Leta 1867 je bila šola prenovljena in delno razširjena. Nato je sledila dvorazrednica.

28. julija 1895 je bila komisija radi novega šolskega poslopja. Prišel je g. c. k. okr. Glavar Matija Gril iz Litije in z njim g. deželni nadinžinir Fran Zužek iz Ljubljane. Zadnji je staro šolsko poslopje preiskal ter spoznal da se novo z manjšo sobo napravi, kakor staro popravi. Nasvetovala sta naj občina kupi novi svet kje na odličnejšem kraju (za okolico olepšati) ter tam postaviti čisto novo šolsko poslopje. Naj se občani sporazumejo; da k tej napravi s tlako itd. namreč kar sama občina storiti zmore. Pripomore. Do tam pa naj se ostrešje na starem šolskem posloppju zboljša. Pri tej priliki razodene krajni šolski svet po predsedniku g. fort. Tihle-ju komesiji: »Da je sedaj tu na Vidmu neko posestvo št. 8 na tem, da ima v kratkem po dražbi prodano biti in omenja, da bi bil na lici mesta sedaj stoječe hiše zelo primerni kraj i prostor za stavbo novo šolsko poslopje.«

1906 postane trirazrednica, prizidali so tretjo učilnico.

Šolsko leto 1910/11 se je sistemiziral tretji razred in imenovala se je učiteljica g. Mira Hafnere na tem razredu. Nabavil se je v tem letu šol. zvonec. Deželni odbor je podelil na prošnjo nadučitelja podpore za ograjo šol. vrtu v znesku 250 f.

12. aprila 1912 se je na zelo slovesen način otvorila ekskureceda na Malem Korenju. Ob 9. uri je bila sveta maša na Korenju, katero je daroval g. katehet in kaplan Martin Pečarič. Vas je bila lepo okinčena posebno hiša Jožefa Zajca na Malem Korenji, kjer se je nastanila ekskurceda. Pri sv. maši so

peljalo zelo ganljivo šolarji iz Krke pod vodstvom g. M. Hafner. Na tem mestu se ne sme pozabiti krasnih govorov nadučitelja Lobe Henrika in drugih navzočih.

Junij 1913 se je ograbil šolski vrt z lesenimi stebri in železno mrežo, porabilo se je 25 K.

2. 5. 1920 napravili poučni izlet v Velike Lašče, udeležilo se ga je 120 šolarjev z učiteljstvom, peljali smo se na treh z zelenjem okrašenih vozovih. V Laščah smo si ogledali lepo župno cerkev in pri Levstikovem spomeniku zapeli Lepa naša domovina in Hej Slovani. Nato šli na Veliko Slevico, v stari romarski cerkvi znameniti iz turških časov, je deklamirala učenka 3. r. Manica Koščakova iz Les Stritarjevo pesem: Turki na Slevici. Na stranskem cerkvenem pragu smo si ogledali upodobljeno turško kopito. Nazaj grede smo pokazali otrokom Stritarjevo Podsmreka. Po obedu smo se odpeljali pevaje domov. Tako veselega dne otroci še niso doživeli.

Leta 1928 postane štirirazrednica, naslednje leto pa petirazrednica. Leta 1939 se ustanovi sedmi in osmi odderek, naslednje leto so jo razširili še za dva oddelka.

Po razpadu Jugoslavije se je pouk nadaljeval 23. aprila 1941, v slovenskem jeziku in z istim učiteljstvom. Zaradi spopadov ali bombardiranja se je nekajkrat pouk prekinil. Šolo je obiskovalo 360 otrok. Spričevala so bila dvojezična italijansko-slovenska. Na šoli hranimo takšno spričevalo.

Redno se je pouk pričel v šolskem letu 1945/46, na šoli je bilo sedem oddelkov. Na šoli je 226 otrok poučevalo 6 učiteljev.

19. junija 1950 je bila sedemletna šola na Krki z odlokom ministrstva za prosveto preimenovana v nižjo gimnazijo.

V šol. letu 1952/ 53 je prvič na Krki obstajal 4. razred gimnazije s sedemnajstimi dijaki. Z šol. letom 1956/57 je bila gimnazija ukinjena.

1957/58 je bilo 100 otrok , poučevali sta dve učiteljici. Zapisano pa je tudi naslednje: » Z novo šolo, katere smo se vsi veselili, ne bo nič. Nikoli ne bo služila svojemu namenu. Prvič, ker je premalo otrok, drugič pa , ker so bile tehnične ovire – napeljava vodovoda. Šolska stavba je bila v notranjosti prekrasno urejena, ena najlepših šol v Sloveniji. Stavbo in vse prostore uporabljajo v drug namen: razvila se je krojaška obrt, v njej bodo našli zaslužek ljudje iz bližnje in daljne okolice.«

Slika 2: učenci in učiteljice PŠ Krka

Od leta 1965/66 se otroci prešolajo v petem razredu na matično šolo Stična v Ivančni Gorici.

Danes poteka pouk na PŠ Krka do vključno petega razreda, v šestem razredu pa se otroci z avtobusom vozijo na matično šolo. Letos imamo tri oddelke: kombinacija 1. in 2. razred, samostojni tretji razred in kombinacija 4. in 5. razred ter odderek podaljšanega bivanja, zjutraj pa še jutranje varstvo. Poučujejo štiri stalne učiteljice in še štiri učiteljice, ki prihajajo na določene ure pouka, kot je angleščina, dodatna strokovna pomoč ter individualna in skupinska pomoč.

Na šoli imamo en dan v tednu hišnika. Naša kuharica pa popoldne poskrbi tudi za čistočo naše šole.

Imamo tri različno velike učilnice, razdelilnico hrane in dve manjši pisarni. Nekdanji šolski vrt je bil spremenjen v šolsko igrišče na katerem telovadimo. Šolski okoliš obsega vasi KS Krka, ki je ena izmed dvanajstih krajevnih skupnosti Občine Ivančna Gorica.

V šoli veliko raziskujemo preteklost naše okolice, pripravljamo prireditve, pišemo raziskovalne naloge... Tako smo se oblekli v obleke babic in dedkov, bolje prababic in pradedkov v šolskih letih. Želeli smo napraviti razglednice naše šole.

Nasproti šole stoji znana stara romarska cerkev sv. Kozma in Damijana, okoli nje je pokopališče, ki ga obdaja visok zid, kajti pokopališče je več kot dva metra nad cesto. Na njem najdemo nekaj litoželeznih križev, ki so ji ulili v železarni na Dvoru.

Cerkvica je na vrhu griča Videm, centra današnjega naselja. Na prostoru, kjer stoji sedanja krška cerkev, je že v rimskih časih stala kapelica, verjetno pa je bilo že prej tu staro pogansko svetišče.

2.2. Pot nadaljujemo proti severu in vasi Gradiček

2.2.1. Gradovi – razvaline – bogata kulturna dediščina ?

V majhni deželi kot je Slovenija, je bilo od 10. stoletja naprej zgrajenih več sto gradov, graščin in dvorcev fevdalcev. Na Slovenskem naj bi stalo preko sedemsto grajskih objektov. O tem pričajo številne razvaline. Ponekod so ostale le še skromne razvaline ali sledovi v zemljišču (nekaj kamenja, ostanki obrambnih jarkov in nasipov), pa tudi arhivski zapisi in ljudsko izročilo. Drugje so ostali gradovi ali dvorci do danes. Lepše ohranjeni objekti so tudi obnovljeni in pričajo o daljni preteklosti.

Zidove grajskih razvalin so stoletja uničevali potresi, viharji, gorske ujme in zimske zmrzali. Marsikatera grajska razvalina je za bližnje vasi postala dobrodošel kamnolom z že obdelanim klesanim kamenjem. Uničeval pa jih je tudi malomaren človeški odnos do te kulturne dediščine. Tudi danes, ko je od nekdanj mogočnih gradov ostal le še kakšen zid, je odnos ljudi do te kulturne dediščine zelo slab.

Grad Vrhkrka

V bližini naših domov je po mnogih pričevanjih nad izvirom Poltarice stal grad Vrhkrka. Tik nad izvirom se vzpenja skalni griček nekdanj imenovan Gazdnik. Tu naj bi stal stolpast grad katerega je obdajalo renesančno obzidje. Upravljali so ga krški vitezi, vazali goriških škofov. Danes lahko vidimo le še skromne ostanke okroglega stolpa na vrhu hribčka takoj nad strmim pobočjem.

Slika 3: grad Vrhkrka na Valvasorjevem bakrorezu

Po nekaterih pričevanjih in ustnem izročilu je vas Gradiček dobila ime ravno po gradu.

Zgodovina in lastništvo gradu Vrhkrka

	lastniki
1323	Bratje Hildebrant, Vizent in Tomaž iz Vrhkrke
1393	Vitez Wizent fon der Obern Gurk (grad Vrhkrka izrecno šele leta 1438 in 1444 kot Turn Obern Gurg)
1473	Stolpasti grad porušen (celjski vojskovodja Jan Vitovec - Pegam)
1444	Grad obnovljen (sorodnik pl. Gurkhov vitez Janez Maichauer z Mehovega)
1461	Solastnik gradu Andrej pl. Guttensteiner
1504	Lastnik gradu Janez pl. Guttensteiner
1631	Lastnik gradu grof Dietrich Auersperg

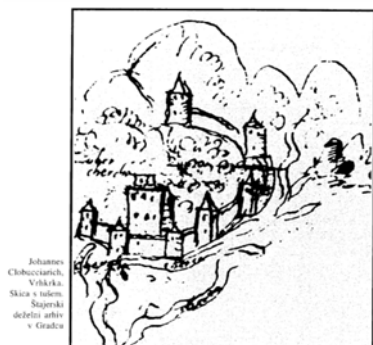
Konec 16. stoletja je grad dokončno razpadel, saj ga je naš veliki kronist Valvasor upodobil kot razvalino.

Izgled gradu

Iz ostankov ne moremo ugotoviti, kako naj bi grad izgledal. Podobo gradu ali dvorca si lahko ustvarimo samo iz Valvasorjevega bakrorreza. Grajska stavba naj bi bila precej velika in enonadstropna. Spremljala so jo številna gospodarska poslopja. Dvorec naj bi bil obdan z obzidjem. Obzidje je vodilo do obrambnega stolpa na vrhu hriba Gazdnika. Danes so vidni le še ostanki tega stolpa.

Različne upodobitve gradu Vrhkrka

Tabor Vrhkrka
na bakrorrezu
iz Valvasorjeve
Topografije,
1679

3.2.2. Intervju z Darinko Podržaj

Ali ste rojeni v vasi Gradiček?

Ne, nisem rojena v tej vasi, temveč na Krki. Tukaj sem se priselila po moji poroki.

Kako, da imate tako dobro poznavanje o zgodovini te majhne vasice?

Že kot otroka me je zanimala zgodovina naših prednikov in njihov način življenja. Po prihodu v to majhno vasico, sem počasi začela raziskovati in se zanimati tudi za njeno zgodovino. Kar nekaj časa že sodelujem s turističnim društvom Krka.

Mi lahko poveste kaj o sami vasici Gradiček?

To je sicer majhna vasica, ki pa ima bogato preteklost in tudi sedanost. Včasih je tu stalo grajsko poslopje, po katerem je vasica dobila tudi ime Gradiček (majhen grad-Gradiček). Danes najdemo na vrhu grička nad Poltarico samo še nekaj ostankov obrambnega stolpa.

Poleg tega pa si lahko ogledamo tudi jamo ob izviru reke Krke v kateri je človeška ribica. Prvi obisk te jame je zabeležil Valvasor v 17. stoletju. V času turških vpadov so se tja zatekli domačini pred Turki. To opisuje v svojih delih tudi pisatelj Josip Jurčič z Muljave.

Aprila leta 2003 pa so odkrili še drugo jamo, ravno v globini hribčka Gazdnika in jo poimenovali kar jama Poltarica. Ta je še lepša in bogatejša s kapniki.

Ali poznate še kakšno zanimivost, ki bi bila povezana s to vasico?

Seveda, to so »poltarji«. Vodo, ki izvira prav pod hribom Gazdnikom so poimenovali po »poltarjih« in tako je dobila ime Poltarica. Poltarji so bili nekakšni leseni zaboji z odprtini. V njih so začasno shranjevali ribe.

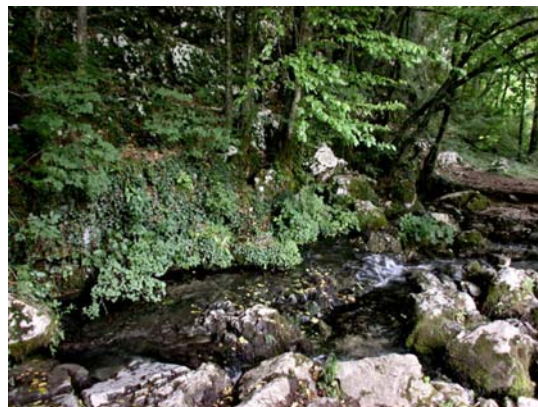

3.2.3. Poltarica

»Voda, ki plane v obilju tik pod gradom na dveh krajih iz žive skale na dan...« je prvi desni pritok 111 km dolge slovenske reke Krke, to je Poltarica. Voda na široko polzi izpod obsežne skalne razpoke. Prihaja iz povirja raztezajočem po dobrepoljskem, velikolaškem in robarskem svetu. Ker tam ni močnejših onesnaževalcev, je voda še dokaj čista. Še pred nekaj desetletji so Gradičani, prebivalci vasi Gradiček, šaljivo jim rečejo Graščaki, iz Poltarice dobivali vodo zase in za živino. S polnimi škafi perila so k njej hodile perice, okoli je še nekaj zglajenih kamnov perilnikov. Danes se ob izviru ustavljajo obiskovalci in jamarji. Po naključju so odkrili novo jamo. Nad izvirom je stal grad Vrhkrka (Ober Gurckh). Ker ni bil posebno velik, so mu ljudje rekli Gradiček. Gradu že dolgo ni, ime pa je prešlo na naselje. Pravijo, da so grajski imeli v vodi nekakšne režaste koše, imenovane polterji, v katerih so hranili žive ribe za prehrano. Od tod ima izvir in prvi pritok Krke ime Poltarica, ki je dolga 384 m. Ime pa je lahko dobila tudi od polzenja izpod skalne razpoke, kar je pripeljalo do prvotnega imena Polzarica. Naši predniki so vode ponavadi poimenovali po njihovih lastnostih in ne po uporabnosti.

Slika 4: griček Gazdnik

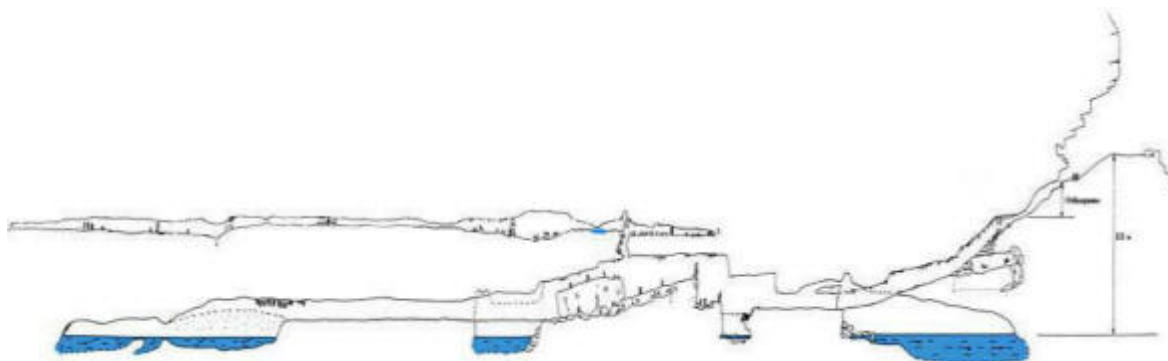

Slika 5: izvir Poltarice izpod Gazdnika

3.2.4. Jama Poltarica

... soseda Krške jame, je bila odkrita šele aprila leta 2003. Nahaja se nad vasico Gradiček, tik nad izvirom Poltarice, prvega pritoka reke Krke. Do danes je raziskanih 740 metrov podzemnih rogov, dvoran, kanjonov in sifonov. Krasijo jo številni kapniki, zaves, cevčice, pet sifonskih jezer, človeške ribice in brzice. Ob visokem vodostaju je moč videti tudi podzemni slap. Temperatura v jami je med 8 in 9 stopinj. Odkrivanje jame in raziskave vodi Jamarski klub Krka. Jama ni turistično urejena, si jo je pa v spremstvu jamarjev in v soju karbidovk možno ogledati v dolžini 180 m.

Za dodatne informacije se lahko obrnete na JKK, GSM 031/766-555.

Slika 6: Jama Poltarica

3.3. Pot nadaljujemo skozi Gradiček proti Krški jami

3.3.1. Krška jama

Krška jama se odpira nad izvirom reke Krke severno od vasi Gradiček. To je vodoravna jama, iz katere bruha podzemna voda le ob povodnji. Za vhodom je prostorna dvorana z mestoma zasiganimi stenami. Dolga je dobrih 200 in široka do 30 metrov. Strop oblikujejo uravnani kamniti skladi. Tla prekrivajo grušč in veliki balvani, na vzhodnem delu nagrmađeni vse do stropa. Dvorano zaključuje 30 metrov dolgo sifonsko jezero.

Slika 7: Krška jama

Krška jama je v nemirnih časih nudila zavetje domačinom, o čemer govori tudi Jurčičeva povest Jurij Kozjak. »Kako poldrugo uro od Stične izvira pod skalnatim hribom na dolenskem Kranjskem reka Krka. Prihaja na dan v dveh izvirkih, ki sta pa sila blizu drug drugega. Prvi rokav stopi na svetlo v kotu ravno pod gradom, katerega je bil ravno neka leta popred Vitovec iz Celja razdel; drugi rokav

pa izvira bolj proti vzhodu. Ako se gre od vzhodnega rokava kakih dvajset stopinj iz dola navzgor, pride se do velike viseče skale, ki ima majhno, komaj vatel široko in visoko žrelo, votel vhod v zemljo.«

Prvi, ki je zabeležil svoj obisk Krške jame, je bil Valvasor v 17. st. Prvi načrt jame je leta 1887 izrisal V. Hrasky, ki je vodil melioracije v zaledju izvira Krke. Glavni vhod so leta 1935 razširili, da bi omogočili hitrejši odtok podzemne vode in razrešili problem poplav na Radenskem polju. Ob tem so z razstreljevanjem razpoke nad sifonskim jezerom skušali najti nadaljevanje jame leta 1954, kar pa je jamarskim potapljačem uspelo šele leta 1995 - 1996. Ti so v globini sifonskega jezera preplavali labirint podvodnih rogov, ki po 210 metrih pripeljejo v 60 metrov dolgo končno Vrhovčevo dvorano. Skupna dolžina raziskanih rogov tako znaša 490 metrov. Podzemski sistem reke Krke, ki sega vse do ponorov na Radenskem polju, naseljuje pestra podzemna favna, ki je s številnimi specializiranimi vodnimi vrstami med najbogatejšimi na svetu. Jama je leta 1996 Turistično društvo Krka uredilo za obisk. Vhod vanjo je zaprt, pot ogleda pa je speljana do sifonskega jezera. Jama je vpisana v kataster slovenskih jam leta 1927, pod katastrsko številko 74.

Ogled krške jame je mogoč le s turističnem vodnikom, ki vas sprejme pred vhodom v jamo. Jama je odprta od meseca aprila do meseca oktobra.

Skupine (vsaj 10 obiskovalcev) se lahko predhodno naročijo skozi celo leto.

3.3.2. Človeška ribica

Znamenita človeška ribica, simbol slovenske favne in naravne dediščine, je svetovna zoološka redkost, endemit dinarskega kraškega podzemlja, edini jamski vretenčar v Evropi, ki meri v dolžino 25 do 30 cm, je največja jamska žival na svetu. Živi v podzemeljskih vodah. Belo ali človeško ribo, kot žival, ki jo narasla voda včasih vrže iz podzemlja, so že davno poznali domačini okrog Stične. Nedoločno jo omenjata J. V. Valvasor (Slava vojvodine Kranjske, 1689) kot zmajevega mladiča in F. A. Steinberg (1761) iz Malnov pri Planini kot štirinožno belo ribo, ki cvili. Človeško ribico je leta 1768 prvi opisal J. N. Laurenti in jo poimenoval *Proteus anguinus*. Krška jama je ena zgodnejših lokalitet človeške ribice, saj so jo odkrili že sredi 19. stoletja.

Foto: Matej Simonič

3.3.3. Netopirji v jami

Med 28 vrstami netopirjev, ki živijo v Sloveniji, se jih vsaj 16 zateka v jame. Te jim služijo kot prezimovališča, dnevna prebivališča poleti ter prehodna prebivališča spomladi in jeseni, kot prebivališča porodniških kolonij poleti in kot paritvena prebivališča jeseni. V Krški jami živi veliki in mali podkovnjak, v jami jih je okoli 30.

Veliki podkovnjak se hrani s hrošči na tleh. Nanje se usmeri z milimetrsko natančnostjo. Počiva v jamah, na drevesih in na strehah starih stavb. Ker pa drevje vse bolj negujejo, jame raziskujejo in stare hiše obnavljajo, netopirji vse težje najdejo zatočišče. V SZ Evropi so tako že skoraj izumrli. Telo je dolgo od 11 do 13 cm, rep od 2,5 do 4 cm, razpon kril je od 33 do 35 cm.

Mali podkovnjak je izvrsten letalec, med lovom na žuželke, kot na primer večče, počne v zraku prave vragolije. Svoja bivališča zapuščajo le ponoči, ko gredo na lov. Ob zori se vračajo pod svoje skale in se viseč z njih z glavo navzdol spravijo k spanju. Podkovnjaki živijo pogosto skupaj, v velikih skupinah, ki jih imenujemo kolonije. Parijo se jeseni. Samice skotijo mladiče naslednje poletje, ko je zunaj toplo in dovolj hrane. Vsaka samica ima le po enega mladiča naenkrat. Do šestega tedna se hrani z materinim mlekom, kasneje poleti in si sam išče hrano. Pri tem sprva sledi materi, ki ga uvaja v umetnost lova. Netopir lahko živi tudi do dvajset let.

Ker so ena najbolj ogroženih skupin sesalcev, zato k njihovem varstvu lahko pripomoremo jamarji in obiskovalci. Pri obisku jam, kjer so prisotni netopirji, se držimo naslednjih pravil:

- ne prijemaj netopirjev in jih ne snemaj s podlage,
- v netopirje ne sveti z močno lučjo,
- ne uporabljaj karbidovk v bližini netopirjev, ker sta toplota in dim zelo moteča,
- ne delaj hrupa, saj zvok zelo hitro prebudi netopirje,
- ne vodi večjih skupin v takšne jame.

3.3.4. Aktualno - varstvo okolja, narave

26.12.2008 ni bilo vsakoletnega Božičnega odmeva v Krški jami, ker je TD Krka dobilo negativni odgovor na prošnjo o izvedbi prireditve, Ministrstva za okolje in prostor, Agencije RS za okolje.

Že od leta 1997 se je v Krški jami prireja turistično-kulturna prireditev "Božični Odmev", katerega pobudnik je bil Avgust Likovnik. V času prireditve so bile v jami postavljene božične jaslice, ki jih vsako leto na novo naredi iz jamske gline Marcel- Talt Lah.

"Božični odmev" – koncert in recitali domačih in tujih nastopajočih, so od sprva 300 obiskovalcev, predvsem domačinov, pritegnili obiskovalce iz cele Slovenije, in tudi tujine, tako se je število le teh povečalo na skoraj 2000.

POMEMBNEJŠE AKCIJE JKK

Čiščenje brezna nad Poltarico

Jamarji s Krke se zavedajo, da je ohranjanje narave bistvenega pomena in naša prioriteta. Zato so v sodelovanju s Turističnim društvom Krka pomagali pri čistilni akciji kraja Krka. Odpravili so se v brezno nad Poltarico, kjer so v prvem delu akcije očistili odpadke dela brezna, kamor so jih ekološko neosveščeni ljudje odlagali več let. V dokončno sanacijo brezna bodo vložili ves svoj trud, upajo pa tudi na podporo lokalnih skupnosti.

Potop v Črničkovi jami

Potopili so se na globino 13m, do prehoda v večjo dvorano kjer so občutili vodni tok vidljivost pa se znatno izboljša. Pomembnejših odkritij ni bilo. Nadaljnje raziskave načrtujejo v prihodnosti.

Raziskave nad naseljem Lese

Nad naseljem Lese so raziskali in dokumentirali več manjših jam in brezen. Raziskovanja bodo še nadaljevali in teren podrobneje pregledali.

Očiščevalna akcija Krška jama

V sodelovanju s TD Krka so izvedli očiščevalno akcijo okolice in vhoda Krške jame.

Jamarji so na vrveh očistili strmo pobočje nad vhodom in tako odstranili nevarno kamenje in vejevje ki je ogrožalo obiskovalce jame. Člani TD pa so očistili bližnjo okolico jame in izvira. S tem so vsi skupaj poskrbeli za lepši in varnejši ogled Krške jame in izvira reke Krke.

3.4.Nad izvirom pelje pot proti sosednji vasi Trebnji Gorici

3.4.1. Trebnja Gorica

... je dobila ime po tem, da so že pred davnimi leti vaščani iztrebili (posekali) hrib za vasjo. Hrib nad vasjo leži na prisojni legi, zato so kmetje včasih tu imeli vinograde in njive. Skozi vas poteka Jurčičeva pot. Danes je v vasi več novih hiš. Pod vasjo teče reka Krka, v bližini vasi se vanjo steka potoček Lušček. Pred vasjo na JV teče potok Višnjica.

Veliko dela pri pospravljanju košnje je še danes potrebno opraviti ročno. Doma pridelajo krompir, koruzo, poljščine, prevladuje živinoreja.

3.4.2. Znojile

Vas ima strm klanec. Ko so ljudje vozili pridelke s polj v šajtagah so se zelo znojili. Leži na nadmorski višini 290 m. Je ena izmed trinajstih vasi KS Krka, ki šteje okoli 1000 prebivalcev. V vasi je približno 122 ljudi v 28 stanovanjskih hišah. Otrok je okoli 42. Med najmlajšimi in najstarejšimi člani je velika starostna razlika, od 1 meseca do 93-ih let. S kmetijstvom se preživljata dve družini. Ostali prebivalci hodijo na delo v Ivančno Gorico, Grosuplje in Ljubljano. Na kmetiji Zupanc izdelujejo mlečne izdelke: skuto, sir, maslo, kajmak... Imamo tudi mizarstvo Trunkelj in ekološko kmetijo Bregar. Skozi Znojile se nadaljuje Jurčičeva pot na Muljavo ali do Krške jame. Vsako leto je na našem dvorišču (pri Veroniki Bregar) pripravljena stojnica za pohodnike. Postrežemo z dobrotami z ekološke kmetije, pecivom, čajem... V Znojilah ima svojo lovsko kočjo Lovska družina Krka. Bogata je etnografska dediščina: stare kmečke hiše, kozolci toplarji, mlin pri Špancu, kapelica in znamenje... Habjančkov studenec in več studencev v Izvirku polnijo ob močnem deževju strugo Višnjice, tako, da le ta prestopa bregove.

ŠPANČEV MLIN

Slika 8: Špančev mlin

Ob potoku Višnjici, v vasi Znojile, je nekoč, pred stodevetdesetimi leti stal mlin. V njem so mleli koruzo, pšenico, ječmen, oves. Vse, kar so ljudje prinesli. Mlin je bil na domačiji družine Zupanc, po domače se ji reče pri Špančevih, dolga desetletja glavni vir dohodka. Ukvarjali so se sicer tudi s kmetijstvom, vendar le za svoje potrebe.

V mlinu pa niso mleli le za svoje potrebe. Vsi okoliški kmetje so nosili mlet v mlin koruzo in žitarice. V mlinu so jih tudi prijazno pogostili z žganjem. Mletja pa niso plačevali z denarjem. Plačali so z merco. To je bil kovinski lonec, ki je držal približno dva litra. Vsako leto so njegovo velikost

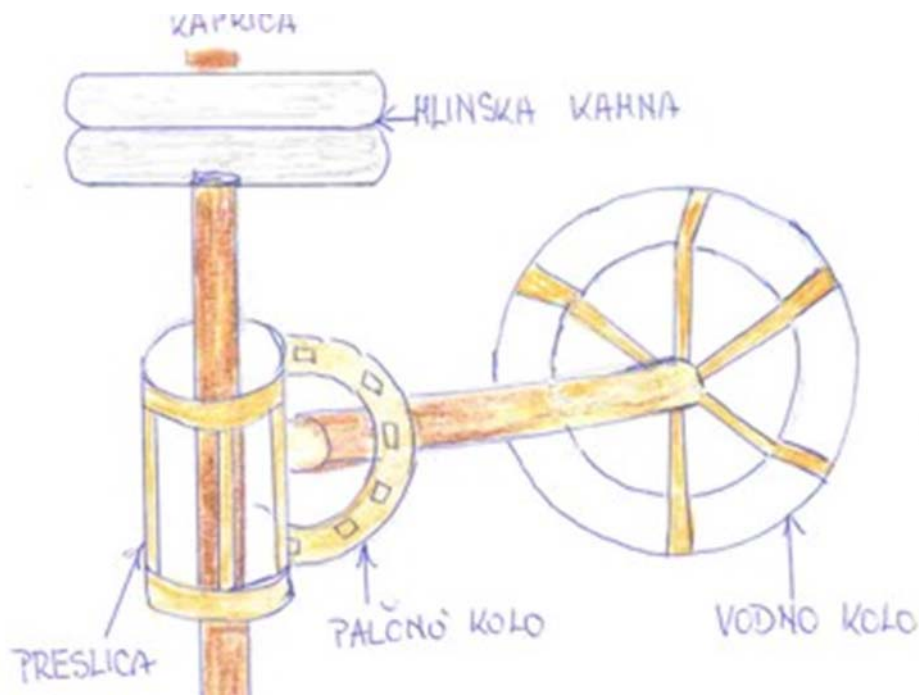
preverjali na davčni upravi. Ko so ugotovili, da je mera točna, so na merco dali žig. Preverjalo in žigosalo se je merco vsako leto. Tako si je mlinar zadržal eno merco moke od mernika, ostanek pa so kmetje odnesli. V tistih časih pridelka niso tehtali. Za mero so uporabljali mernik, leseno posodo z dvema ročema ob strani, ki drži 30 litrov.

Slika 9: vodno kolo

Mlin je poganjala voda, ki so jo zajezili, da je bila močnejša, ko so jez odprli. Vode je bilo veliko, potok ni nikoli presahnil. Prvič se je to zgodilo leta 1946, ko je presahnil za štirinajst dni. Danes je vode vedno manj. Struga Višnjice je velikokrat suha.

Mlin je bil prislonjen na hišo. V kletnih prostorih je bil mlin, v pritličju pa so bili bivalni prostori za družino. Voda iz Višnjice je tekla po žlebu, vodnem koritu in nato skozi luknjo v žlebu, imenovali so jo zaterna, na leseno kolo z lopatami. Tako je voda s svojo težo obračala kolo in ga vrtela. Ker je bilo vodno kolo veliko, se je vrtelo počasi. Od tam je voda tekla na vreteno, na palčno kolo, preslico in štango. Palčno kolo je zobato kolo, ki je vrtelo preslico in je bilo povezano z velikim vodnim kolesom.

Slika 10: skica delovanja vodnega pogona

Slika 11: notranjost mlina

Tako je veliko zobato kolo poganjalo manjše kolo in je bilo povezano s preslico, lesenim delom, ki je bil sestavljen iz šestih palic, ki je bila pritrjena na štango, na kateri se je vrtel mlinski kamen, pod njim je bil še en kamen, ki je imel zareze, premikal se pa ni. Danes je ohranjen le še en kamen. Ta dva mlinska kamna sta mlela žito, ki je pritekalo po žlebu v luknjo na sredini zgornjega kamna. Z vrtenjem kamna se je žito spreminjalo v moko. Mlelo se je počasi in kar nekaj časa, pol ure je trajalo, da je sploh žito priteklo po žlebu do kamna. Tako je mlinar veliko noči prespal kar v mlinu. Kamna sta bila pokrita,

da so moko lahko usmerjali v pajkelj, sito, ki je ločevalo moko od otrobov.

Mlinski kamen imenujemo pravzaprav celotno napravo za mletje. Ta je sestavljena iz ogrodja, ki nosi dva kamna, zgornjega in spodnjega, dovoda zrnja med kamne, tresilnico ali sito, kjer se moka loči od otrobov.

Mlinska kamna sta ploščata in ležita na osi en nad drugim. Od osi navzven tako, da se stikata z nazobčano stranjo. Nazobčani pa pomeni, da so v kamne urezani žlebiči o katerih potujeta zrnje in moka. V sredini kamna je luknja za vsipanje žita. Zgornji kamen se vrti, spodnji pa je trdno pritrjen v ogrodju. Pritrjena morata biti tako, da zrnje ravno prav stisneta. Zato so kamna velikokrat uravnavali. Razmak med kamnoma je določal, kako fino bo zrnje mleto. Tako so po potrebi mleli bolj

Slika 12: mlinski kamen

fino ali bolj grobo. V uravnavanju kamnov so morali biti res pravi mojstri.

Slika 13: škaf

Tekom desetletja so v mlinu izboljšali način mletja. V steni so naredili luknjo, da so lahko odpirali ali zapirali vodo, ki je poganjala mlin, pod strop so postavili tramove in nanj obesili valjarju podobno napravo, ki je stopo dvigal in spuščal, dokler zrnje ni bilo oluščeno. V stopah so stopali ječmen za ješprenj - odstranjevali so trdi del zrnja. Za tiste čase je bil mlin kar dobro opremljen. Tako so mlinske kamne zamenjali valjarji.

Mlinar je pri svojem delu uporabljal lesene škafe, vreče, različne lopate in zajemalke za moko in žito

imenovane vevnice, sita in še kaj.

Špančev mlin že dvajset let ne dela več. Z mletjem se ni dalo več preživeti. Veliko mlinov je propadlo, delo mlinarjev pa so prevzele tovarne. Vhod v mlin so spremenili, le kletni prostori, line in mlinski kamen še spominjajo na čase, ko je mlin še delal.

Slika 14: lina v mlinu

Slika 15: okno

Neznane besede:

ZATURNA – luknja v žlebu, skozi katero je tekla voda na vodno kolo in ga poganjala

MERNIK – lesena posoda z dvema ročajema, ki se je nekoč uporabljala za merjenje pridelkov in je držala približno 30 kg

PAJKELJ – naprava za ločevanje moke od otrobov

VEVNICA – zajemalki podobna priprava za zajemanje moke in žrnja

ŽITO – rastline s klasi, ki se stopa (lušči): pšenica, rž, ječmen, oves

STOPE – naprava, v kateri se je ločevalo zrnje od luščin

LINA – majhna, oknu podobna odprtina v steni

3.5. Gabrovčec

Naša vas se imenuje Gabrovčec.

Gabrovčec leži na Dolenjskem, ob cesti Ivančna Gorica – Žužemberk. Na južnem delu vasi, ki je raztegnjena ob cesti, so počitniške hišice. Okoli vasi so travniki, polja in lepi gozdovi. Okoli Gabrovčca so Velike Lese, Mali Gabrovčec, Podbukovje, Krška vas, Znojile, Krka, Gradiček in Marinča vas. Naselje je dobilo ime po gabrih.

Gabrovčec je zelo prometna vas, zato vsi prebivalci želijo pločnik. V Gabrovčcu je približno 170 prebivalcev in 60 hišnih števil. Poštna številka je 1301 in spada pod občino Ivančna Gorica.

Nadmorska višina vasi je 279m. Ob južnem delu teče reka Krka. V vasi je nekaj kmetov in nekaj obrtnikov. Kmetije so večinoma lepo urejene, nekaj je pa tudi zanemarjenih.

Slika 16: izvir studenca

Za vasjo Gabrovčec izvira Gabrovški studenec, ki je pritok reke Krke. Širok je 1 m, dolg pa 12 m. Iz njegovega talnega izvira priteka na dan izredno čista voda. Vaščani so leta 1930 obzidali studenec in na njem postavili vodno črpalko. Ob njem so zgradili korito za napajanje živine ter postavili dva perilna kamna za pranje perila.

Zanimivo je, da je potoček, ki teče skozi vas, zavarovan.

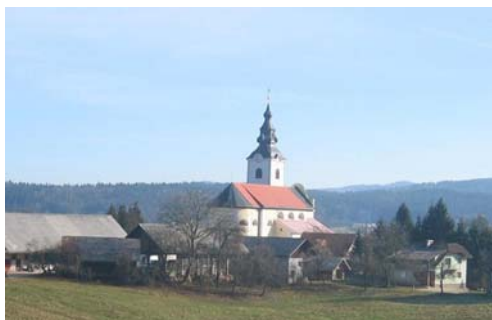
Vodnjak ima zanimivo vodno črpalko. Gre za tip paternostrske črpalne naprave, ki je imela svoj čas »korčasto« verigo brez konca z nizom korč (zajemalk), ki so spodaj zajemale vodo in jo zgoraj izlivala skozi ustje na izlivalik. Danes je ohranjeno le ogrodje z ustjem v obliki orlove glave. Paternostrske črpalne naprave so bile v obdobju med obema vojnoma, pa tudi še nekaj let po drugi svetovni vojni, zelo pogost tip vodnih črpalk na vodnjakih. Kasneje pa so jih zaradi prezahtevnega vzdrževanja nadomestile enostavnejše in bolj učinkovite »ciguence« (tlačne ročne črpalke), ki so bile v rabi vse do pojava vodovoda, ponekod pa so še danes.

Zaradi propadanja vodnjakov, ki tonejo v pozabo, ima ohranjeni vodnjak v vasi Gabrovčec kulturno in zgodovinsko vrednost, saj priča o nekdanjem načinu oskrbe tu živčih prebivalcev z vodo, hkrati pa predstavlja del naše bogate kulturne dediščine. Zaradi svoje pričevalnosti in spomeniško varstvenih kvalitet zasluži vodnjak pozornost lokalne skupnosti. Vodnjak je eden izmed petih v Sloveniji.

TD Krka se je odločilo, da bo vodnjak obnovilo. Dela so se začela že v letu 2008 in bodo letos končana. Ta vodnjak je eden petih v Sloveniji, a je edini, ki bo imel delujočo prvotno črpalko v Sloveniji!

3.6. Krka (naselje)

Slika 17: cerkev sv. Kozme in Damjana na Krki

KS Krka meri 19 km², prišteva se k skrajnemu delu Suhe krajine, čeprav nima tipičnih značilnosti Suhe krajine. KS spada v Občino Ivančna Gorica. KS KRKA obsega(13) vasi: Gabrovčec, Gradiček, Krka, Krška vas, Laze nad Krko, Male Lese, Mali Korinj, Podbukovje, Ravni Dol, Trebnja Gorica, Velike Lese, Veliki Korinj in Znojile pri Krki.

Ime Krka je novejšega izvora, fara se je imenovala Krka oz. Obergurk oz. fara sv. Kozme in Damijna na Krki. Vas je bila razdeljena na več

zaselkov: Videm, Gmajna, Gradiček, Znojile, Krška vas. Vas Gmajna, na kateri je danes največ novih hiš, je prvič omenjena 29. 9. 1678. Pred tem so uporabljali izraze »Iz žage«, »Kozja Loka«, »Huda Loka«. Mostu še ni bilo, cesta je vodila iz Virja na Brod pri Podbukavju. Ob Krki je bila vaška gmajna, na kateri so pasli. Ko je bil, ne ve se točno, zgrajen most preko Krke, v letih 1683-1668, so počasi na tem mestu začeli graditi hiše. Z mostu se dobro vidi Štajerčev (sedaj Javornikov) mlin in lehnjakove pragove.

Vsako zadnjo nedeljo v mesecu maju je tradicionalni spust po reki Krki. Od meseca maja do septembra pa poteka Festival Krka. Na hribu Vidmu stoji cerkev, župnišče, pokopališče in šola. Imamo trgovino, pošto, pekarno, kmečki turizem, družbeni dom z dvorano, knjižnico, gasilski dom. Na domačiji Anže pa tudi malo HE.

3. Običaji in navade

3.1. Cvetna nedelja

Cvetna nedelja, je nedelja pred veliko nočjo. Pravimo ji tudi oljčna nedelja. S cvetno nedeljo se začne neposredna priprava na veliko noč, ki je največji praznik v krščanstvu, in uvaja dneve velikega tedna.

Za ta dan so najbolj značilne oljčne vejice ali butarice. Obred se začne z blagoslovom zelenja pred cerkvijo, ki ga nato v procesiji med petjem slavnih pesmi nesemo v cerkev. Zelenje (oljčne vejice in različne vrste butar) verniki izbirajo in povezujejo po posebnih krajevnih navadah in ga blagoslovljenega nesejo domov.

jo je ata. Narejena je bila iz brinove vejice, oljčne vejice in leskove palice – katera je morala imeti na koncu tri poganjke, okoli vsega tega pa so povili bršljan. Če so le imeli možnost, so na butaro privezali pomarančo ali jabolko. Potem ko je bila butara blagoslovljena, so jo razvezali, zelenje dali živini, blagoslovljen les pa so pospravili na podstreho – zataknili so ga za tram. Ta les so uporabili v slučaju grmenja in treskanja. Takrat so vzeli košček lesa in ga dali na ogenj. Za praznik Janeza Krstnika pa so ta les nesli na njive in ga zataknili na začetek njive. To je pomenilo dobro letino. To še danes dela moja stara mama iz Krške vasi. Sadje pa so si razdelili in pojedli

Babica mi je pripovedovala, da je tudi ona nosila blagoslavljal butarice. Naredil ji

Tudi moja mamica je nosila butarico. Vendar jo je njej naredila teta.

Letos mi je butarico naredil očka. V soboto smo odšli v gozd, iskat bršljan. Leskove palice smo narezali kar doma. Oljčno vejico nam je prinesel prijatelj, ki ima vikend na morju. V moji butarici pa je bilo še razno okrasno grmičevje. V veselje mi je bilo, da sem lahko pomagala delati butarico. Naredila sva štiri butarice. V nedeljo smo šli na blagoslov. Po blagoslovu smo odnesli eno butarico k sosedu, eno smo dali doma za križ, eno je očka odnesel na gospodarsko poslopje in zadnjo smo odnesli moji kobilici.

Bil je res prijeten dan. Videla sem zelo različne butarice. Eni so imeli narejene doma, drugi pa kupljene. Starejše gospe so imele samo oljčne vejice. Saj zdaj ni toliko živine, kot so jo imeli včasih.

3.2. Veliki četrtek, petek in sobota

Veliki četrtek skupaj z velikim petkom in veliko soboto sestavljajo velikonočno tridnevje. To je priprava na veliko noč.

3.2.1. Veliki četrtek

Veliki četrtek praznujemo četrtek pred veliko nočjo. Na veliki četrtek v katoliških cerkvah utihnejo zvonovi, namesto zvonov reglja raglja. Takrat gredo »zvonovi v rim«. Tudi orgle ne igrajo ampak se samo poje.

Moja babica se je na veliko noč pripravljala že cel teden. V četrtek so zvečer šli k maši.

Tudi jaz sem na ta dan skupaj z sestro in mamo odšla k maši. Na koncu maše so se nam predstavili letošnji prvoobhajanci. Vsak od njih je dobil en hlebec posvečenega kruha. Čisto na koncu maše pa se je molil rožni venec. Na ta dan prenesejo Sveto rešnje telo iz glavnega oltarja v stranski oltar, kjer je do nedelje.

3.2.2. Veliki petek

Veliki petek je petek pred veliko nočjo. Na ta dan so Jezusa mučili in križali, zato je veliki petek posvečen spominu Jezusovega trpljenja in smrti. Tega se spominjamo ob molitvi križevega pota, ki opisuje dogodke od Pilatove obsodbe do Jezusove smrti. Veliki petek je edini dan v letu, ko se v cerkvah ne obhaja sveta maša. Na ta dan je samo besedno bogoslužje brez evharistične daritve in čaščenje križa.

Na veliki petek je strogi post. Takrat je moja babica jedla mlečno kašo. Tudi mi še danes delamo tako.

V petek smo barvali pirhe. Naredili smo jih več barv. Babica mi je povedala, da so tudi oni imeli barvo za pirhe – rdečo. Bila je tako močna, da če se je slučajno polila, se je ni dalo čisto pobrisati. Moja stara mama v Krški vasi nam je spekla šunko, babica iz Ljubljane pa nam je spekla potico.

V času otroštva moje babice so tudi pekli potico. Takrat je bil to še poseben praznik, saj so jo imeli samo za zelo velike praznike. Če so pri hiši klali prašiča, so pustili zadnjo nogo za šunko. Niso je pekli, ampak so jo kuhali.

Skupaj z mamo in sestro smo odšle k sveti maši. Tam je bilo precej zanimivo, saj so krški animatorji uprizorili Jezusovo obsodbo in križanje. Po tem pa je bil poseben obred Čaščenje križa. Duhovnik je počasi razkril križ. Potem je pred križ pokleknil in tako smo morali narediti tudi ostali. Tudi po tej maši se je molil rožni venec.

3.2.3. Velika sobota

Velika sobota je dan čaščenja božjega groba. V petek je Jezus umrl na križu, v soboto je mrtev ležal v grobu, v nedeljo (na veliko noč) pa je vstal od mrtvih. Zato se velika sobota zvečer nadaljuje z velikonočno vigilijo - obredom veselega pričakovanja vstajenja. Pomembna dela večernega bogoslužja sta slavlje luči (luč simbolizira vstalega Kristusa) in vesela aleluja (hvalnica vstalemu Kristusu).

Na veliko soboto poteka tudi več blagoslovov: blagoslov ognja, blagoslov vode in blagoslov velikonočnih jedi.

V soboto zjutraj smo skupaj z očkom odšli po blagoslovljen ogenj. Dan prej nam je oči pripravil drevesno gobo, katero je pritrdil na železno nitko. Pred cerkvijo so zakurili ogenj, ki ga je duhovnik blagoslovil. Po blagoslovu pa smo mi lahko položili gobe na ogenj, da so se vnele. Ko goba zagori jo moraš vrteti, da ne ugasne. Goba ne gori, ampak samo žari. Potem smo gobo nesli starim staršem v Krško vas in sosedovemu stricu. Doma smo z njo pokadili po hiši in zakurili ogenj v peči. Po hiši je lepo dišalo.

Slika 18: blagoslovitev ognja

Babica se spominja blagoslova ognja. Tudi njej je ata navezal gobo na železno nitko. Ko se je goba vnela je z njo začela vrteti po zraku, da še bolj začne tleti, takrat pa je z žarečo gobo po glavi udarila sosedovega Tončka. Bilo ji je zelo nerodno. Vsi ostali pa so imeli malo zabave.

Ta dan je tudi obred blagoslova jedi. Skupaj z mamo in bratom ter sestro smo odšli v cerkev, kjer je duhovnik blagoslovil jedi. V košaro sem dala potico, šunko, pirhe in

hren. Vsaka jed ima svoj pomen. Šunka simbolizira Kristusovo telo, rdeči pirhi so kaplje krvi, hren predstavlja žeblje in potica krono. Ta blagoslovljena jedila pa smo doma pojedli po sveti maši na veliko noč.

Slika 19: velikonočne jedi

V soboto sem mamici pomagala pospravljati po hiši. Pokosili smo tudi okoli hiše in lepo pometli dvorišče. Res je bilo urejeno.

Babica se spominja, da so pred veliko nočjo morali vse pospraviti. Res se je moralo vse svetlikati. Zato so dekleta pomagala v hiši mami. Povedala mi je, da se na veliki petek in soboto ni smelo delati po njivah ali saditi, saj ne bi nič zraslo.

3.3. Velika noč

Slika 20: Velika noč

Velika noč je najpomembnejši krščanski praznik. Kristjani na ta dan praznujemo Jezusovo vstajenje od mrtvih. Na veliki petek so Jezusa križali, tretji dan po tem, na nedeljo, pa je vstal od mrtvih.

Po tradiciji je na veliki petek zapovedan strogi post, na veliko soboto se blagoslovijo jedila, ki se potem zaužijejo za nedeljski zajtrk.

Določeno je, da se praznik obhaja prvo nedeljo po prvi spomladanski polni luni. Tako je lahko velika noč med 22. marcem in 25. aprilom.

Praznik sam ima korenine tudi, ali predvsem, v starih poganskih navadah, ko so praznovali prihod pomladi. Pri nas prazniku rečejo tudi vuzem ali uskrs.

Zgodnje kristjane so krščevali v tednu pred veliko nočjo. Znamenje krsta, vstop v novo življenje ponazarja jajce. Jajca predstavljajo ljubezen in prijateljstvo.

Moja babica iz Ljubljane mi je povedala, da oni šunke niso jedli že v soboto, tako kot smo jo mi. Jedli so jo šele po jutranji maši v nedeljo. Takrat ni bilo vsega kot je danes. Z veseljem se je spomnila igrice, ki so se je igrali na veliko noč – sekali so pirhe. To je igra kjer je, z določenim številom zamahov, potrebno pognati kovanec v nastavljeni pirh. Če igralec zadene, je pirh njegov. Spomni se, ko je prijateljica vsa vesela prinesla pirh in ga nastavila. Začeli so metati kovanec. Končalo pa se je tako, da ko so pirh zadeli, so ugotovili, da je bilo jajce surovo. Prijateljico je bilo tako sram, da je takoj stekla domov. Pravi še, da je bilo včasih na vasi veliko ljudi. Navada je bila tudi, da je imel vsak otrok nekaj novega. Pregovor pravi: »Če na veliko noč ni nič novega, ti v ritko zleze miška.« Moja mamica to še vedno upošteva. Tudi letos je vsak od nas dobil nekaj novega.

Na veliko noč sem z družino odšla k sveti maši. Nismo šli zjutraj na vstajensko procesijo, ker sem pri 10. maši pela. Maša je bila bolj slavna, kot maše ob nedeljah.

Po maši smo pojedli blagoslovljena jedila. Tako kot vsako leto smo obiskali stare starše v Krški vasi in Ljubljani. Pri vseh smo jedli potico, šunko in pirhe. Ta dan je zelo hitro minil.

3.4. Pepelnica

Slika 21: Pepelnica

Na sredo po pustnem torku je pepelnica. To je začetek postnega časa. Za ta dan velja strogi post. To pomeni, da se ne je mesa ali mesnih izdelkov in da se lahko samo enkrat naješ do sitega. Strogi post je tudi na veliki petek.

Post smo upoštevali tudi vse petke v postnem času, to je do velike noči.

3.5. Domača opravila zapisana v domačem jeziku

Za zvlaje in deu sa učas nual drgač arodje in prpamučke. Marskašn star pradmet je že izginu iz naših domu in gaspadarskih poslupij. Kašni star pradmeti pa se še najdeja na starih padstrejšh in akul starh gaspadarskih poslupij.

Na niv sa aral z drvesam in ulačil z branam. Za grabne za sajeje kmperja, karuze in za kapaje kmperja sa imel paseben dru. Dru in brane je ulejku kaj, vou al pa krava. Jermiček, sa dal vol al krau za vrat, da je ulejku dru. Za abdelavaje niv sa nual matika.

Travnke sa kasil dejci s kosam, trava pa sa abračal in grabl z grablam. Če se marva nej da konca pasšila na travniki, sa ja abejsl u kazuc. Da sa ta deu lažji apravl sa imel pasebn stou na katerem sa stal in abejšal marva u late.

Pr paspravljaj pulskih prdelku je bla korba abvezn prpamuček. S špjsam sa kapal karen, s srpam pa žel žitu in karuza.

Za prevoz pulskih prdelku z nive, frišne nakašene trave za žvau sa nual uz al pa šatrga.

U hosti sa padiral dreuje in žagal drva z različnim žagam. S klukcam sa klejstl dreuje in sejkal veje, da sa naredl butare.

Kriučk sa nual za dejlat zabatrebce in vitre iz kterh sa plel korbe ter za razna obrejzvajaja.

4. Lehnjakovi pragovi

Reka Krka, imenovana tudi dolenjska ali zelena lepota, je z dolžino 93 km (od izvira pod Krško jamo), na nadmorski višini 312 m, do sotočja z reko Savo, na nadmorski višini 141 m, je najdaljša slovenska reka, ki v vsej svoji dolžini teče po ozemlju Slovenije. Kot desni pritok se, pri Brežicah, po 111 km dolgi poti izlije v Savo. V zgornjem toku je Krka dolinska (skoraj kanjonska) reka, višinska razlika med izvirom pri vasi Krka in Otočcem je 114 m, medtem ko v lenobnem spodnjem delu znaša le okrog 23 m.

Ime reke je gotovo predslovansko, v virih se jo omenja že v 11. stoletju npr. Gurke, Gurca, Gurcae.

Na njej je izumitelj Ressel preizkusil svojo revolucionarno iznajdbo ladijski vijak.

Nasičena je z raztopljenim apnencem. Stoletja se iz vode izloča kalcijev karbonat, ki se v plitvejši vodi izloča in useda na vodne rastline. Te odmrejo, ostaja in kopiči pa se lahka luknjičasta kamenina lehnjak ali travertin. Čez te pregrade se zliva voda v številnih manjših slapovih in brzicah. Pregrade iz lehnjaka bi bile še višje če jih ne bi v preteklosti mlinarji žagali, da bi voda odtekla vedno v isti višini. Kamnino pa so uporabljali tudi kot gradbeni material. Od nekdanjih več deset mlinov na Krki voda ne poganja nobenega več. Danes pa te pragove ogroža onesnaženost ter čolnarjenje in raftanje. Na srečo pa lehnjak še naprej raste in s časoma zakrije manjše rane. Usedanje odmrlih vodnih rastlin, obdanih z apnencem, se v reki dogaja različno glede na njen tok. V zgornjem toku so lehnjakove pregrade visoke več metrov.

Ob strugi reke Krke so stoletja potekale pomembne prometne povezave. Od srednjega veka se je razvijalo tovorništvo, pred tem pa so potekale številne trgovske poti po rimski cesti, ki je vodila ob reki Krki, po njenem levem bregu. Pri izviru blizu vasi Krka se je cesta ločila v dve smeri: ena proti današnji Muljavi, druga pa proti Dobropolju. Ob reki je potekala znamenita svinska, če že ne kar živinska trgovska pot. O tem poroča že Valvasor v letih (1641-1693). Naseljevanje na tem področju je omogočala voda in naravne razmere, predvsem dobra prometna lega. Valvasor je zapisal tudi to, da so postrvi od dveh do pet in šest funtov velike. »Te velike postrvi imajo med Marijinim vnebovzetjem in Marijinim rojstvom v tej reki čisto rdeče meso kakor glavarice, sicer pa niso rdeče. Reko bogate ribe vseh vrst v velikih množinah. Med luskinasto vojsko so poleg drugih slastnih in žlahtnih rib tudi najplemenitejši raki, ki so tako čudovito veliki, da meri pet takih rakov več kakor najdaljši človek. Zato je neka odlična oseba dala na Dunaj z lastno pošto štafeto pripeljati iz Krke pet kuhanih rakov.« Dalje piše Valvasor, da so ribe zelo okusne in tako čvrste kakor v nobeni drugi vodi. Tudi danes je ribolov zelo razširjen v Krki.

5. Opazovali smo ob reki Krki

4., 5. razred, 9. 1. 2009

KRAJ: Krka, 200 m severno od šole, ob reki Krki, ob 12. uri

ŽIVALI:

- race, racmani
- siva čaplja

OPAZILI SMO:

- semena dreves- padalca
- suho listje
- letalo
- v cerkvenem zvoniku je zvonilo
- poganjke na grmih in nekaj suhih listov
- drevesa so gola, brez listov
- breg je izsušen
- živalske iztrebke
- diši po naravi
- pasje sledi
- iglavci so zeleni
- krtine

VREME:

- sončno
- sneg se topi
- sneg je bel in mrzel

OBLAKI:

- stratokumulosi

NAŠ HRAST, ki ga opazujemo že več let:

- ima nekaj odlomljenih vej
- na njem so zviti rjavi listi

JELŠA, ki smo jo lani posadili:

- se je prijela, raste, je dobro ukoreninjena na desnem bregu tik ob reki Krki
- visoka je 156 cm
- je brez listov

6. Informacije o turistični ponudbi

TURISTIČNO DRUŠTVO KRKA
KRKA 4,
1301 KRKA
<http://www.tdkrka.si>
TEL.ŠT.: 041/ 276 252

JAMARSKI KLUB KRKA
KRKA 1G
1301 KRKA
Telefon: 031/ 766-555

KAJAK KANU KLUB KRKA,
e-mail: kajakkrka@gmail.com

LOVSKA DRUŽINA KRKA,
Znojile pri Krki 21,
1301 Krka

FESTIVAL KRKA, izvir ustvarjalnosti,

EKOLOŠKA KMETIJA BREGAR
Znojile pri Krki 5
1301 Krka
dejavnost – sadjarstvo, tel. 01 7802038,
eko@kmetija-bregar.net

ČEBELARSTVO JAMNIK
Krka 5 f
1301 Krka

KMEČKI TURIZEM MAGOVAC (11 postelj),
Krka 13
1301 Krka,
01/ 780 60 49, prodaja ribolovnih dovolilnic

IZLETNIŠKA KMETIJA
Podržaj Matjaž
Gradiček 6
1301 Krka
tel. 041 957 573

KMEČKI TURIZEM PODRŽAJ,
Podržaj Jožica,
Gradiček 4
Krka,
tel.:01/ 78 06 068

KMETIJA ODPRTIH VRAT JAVORNIK,
Krka 27,
1301 Krka,
tel:01/ 78 77 141

ZAVOD ZA RAZNOLIKOST IZOBRAŽEVANJE RAZNOLIKOSTI,
Podbukovje35,
1301 Krka,
tel. 040 121 370,
e.mail: petra.sladek@amis.net

7. ZAKLJUČEK

Ugotovili smo, da se ves čas vse »vrti« okoli reke Krke. Da je voda res vir življenja za živa bitja, vendar še pomislili nismo, da nas povezuje tudi drugače.

Nekoč je voda poganjala mline, žage, danes pa HE. Da imamo svetlobo, da računalnik deluje. Šele ko je suša in pomanjkanje vode, vidimo kako je dragocena za vsakdanje samoumevne stvari. Vendar poplavlja kadar je preveč deževja, naraste in prestopi bregove. Postane kalna, hrupna – mogoče se jezi?

Spoznali smo, da je človek v preteklosti spoštoval vodo in se ji prilagajal, pustil, da si je sama poiskala pot, sam pa se je ponižno uklonil. Danes želimo, da je narava ponižna pred nami, ljudmi, pa se nam maščuje naša prevzetnost.

V kolikšni meri smo z nalogo dosegli svoj namen, bomo preizkusili, ko bomo, kot turistični vodniki nalogo tudi izpeljali, takrat se bodo pokazale pomanjkljivosti, ki ji bomo dopolnili. Že s tem, da smo se poglobili v nam vsakdanje stvari: običaje, reko, jame, narečje... in ugotovili, da so dragocenosti, s katerimi moramo ravnati spoštljivo. Danes se nam ne zdijo več vsakdanje, ampak nekaj posebnega. Naučili smo se, da smo pozorni na arhitekturo, govor, običaje, da opazujemo vodo..., ko se kot obiskovalci vozimo po drugih krajih.

Vsi, ki smo sodelovali pri nalogi, se strinjamo, da nas »naša« reka povezuje dan na dan, nas druži, v nas vzbuja spoštovanje do veličastne narave. Naredili smo nalogo, ki je uporabna. Vsako šolsko leto lahko pripeljemo npr. petošolce in jim predstavimo našo pokrajino skozi našo nalogo. Možno je, da se povežemo s TD Krka in vsako leto ob dnevu voda izpeljemo to načrtano pot. Lahko sodelujemo ob Jurčičevem tradicionalnem pohodu. Ravno v tej smeri bodo usmerjeni naši nadaljnji koraki. Da nalogo poglobimo, izboljšamo, poiščemo še več sodelujočih. Ugotovili smo, da nam še za nekaj let ne bo zmanjkalo dela in idej.

8. LITERATURA IN VIRI

Enciklopedija Živali za šolo in dom, Millennium, Ljubljana, 2001.

Hudoklin Andrej: Netopirji v dolenskih jamah, Zbornik Jamarskega kluba Novo mesto, Dolenjski kras 4, Jamarski klub Novo mesto, 2002.

Jurčič Josip: Jurij Kozjek

Kranjc Andrej: Vodnik za ekskurzijo po krasu SZ Dolenjske, SAZU, Postojna, 1980.

Krka župnijski arhiv spisi, spisi po geslih 17–33, Šolska kronika, Škofijski arhiv v Ljubljani.

Lindič-Dragaš Zdenka: Očiten, a vendar nepozaben biser, Na srečo trdoživa Krkina posebnost, priloga Dela Trip, 27. septembra 2001.

Naša Krka: 17. 9. – 29. 10. 1993.

Pavlin Darko: Slovensko narodno izročilo, Lexis, Kranj.

Sever Leopold: Klasje, julij-avgust 2003.

Stopar Ivan: Porečje Krke, Gradovi in dvorci, Ljubljana 2000.

Šolska kronika 1876/77 – 1925/26, Župnija Krka Kronika šolska 1792 – 1927, Škofijski arhiv v Ljubljani.

Valvasor J. V.: Slava Vojvodine Kranjske, MK. Ljubljana, 1951.

VIRI:

<http://jkkрка.si/>

<http://www.tdkрка.si/>

<http://www.slosi.info/01gradovi/02podrobnejse/dolenjska/v-1/vrhkrka.php>

[http://jkkрка.si/Jama Poltarica.htm](http://jkkрка.si/Jama_Poltarica.htm)

<http://www.tdkрка.si/gradvrhkrka.htm>

Babica Albina Žgajnar.

Babica Marija Adlešič.

Družina Bregar.

Družina Hočevlar.

Mami Marjeta Žgajnar.

Podržaj Darinka.

TD Krka.

Zupanc Peter.

Zupanc Zorka.

Zupanc Puš Darka.

FOTOGRAFIJE: TD Krka, JK Krka, PŠ Krka, Žgajnarjevi, Černetovi.

OBLIKOVANJE NALOGE IN SPLETNE STRANI: Gregor Arko, prof.

PREVOD POVZETKA: Alenka Kovač.

OBLIKOVANJE ZNAKA NALOGE: Janez Meglen.

PRILOGE: Turistična karta Občine Ivančna Gorica, Publikacija OŠ Stična, zgibanki.

